

(המשך מעמוד 7)

ולהחזיק בפקידיה כבבני-ערובה. פרשת בני-ערובה עמדה במרכז האירועים הבינאי לאומיים בשנה זו, השפיעה על היחסים בין מעצמות-העל, עיוותה את סהלך הבחירות בארצות-הברית.

לא היה בה כל הגיון גשמי. אין סתירה מהותית בין האינטרסים של המדינה האיראנית ובין האינטרסים של ארצות-הברית. עם מותו של השאה האחרון, מוחמד ריזיה פהלווי, קמה גם עוקץ הזכרונות העגומים מן הימים שבהם תמכה ארצות-הברית בשלטונו של עריץ מושחת ואכזרי זה. האיום הסובייטי יצר את הרקע לשת-פוח אפריקאית-איראנית חדשה.

אך איראן נשארה אחוזה באכטסאזה דתית, שהתעלמה מכל שיקול של תועלת או סכנה. כיתות-היורים פעלו יומם ולילה, נאפות והומוסקסואלים נסקלו למוות באכזריות מטורפת. רוח-הקודש הפראית חגגה יום-יום.

הדת גברה עד כל הגיון. גם מעצמת-העל היריבה, שרשמה את המילחמה-ברת על דיגלה האדום, למדה להכיר את נחת זרועה של הדת הלוחמת. במעשה פזיז פלשו הסובייטים לשכנתם הדרומית, אפגניסטאן, כדי לשמור על קיומו של מישטר קומוניסטי מקומי. אך הדוב נוכח לדעת שהוא הכניס את אפו אל תוך קן של צרעות.

כשם שהעוצמה הצבאית האדירה של ארצות-הברית שקעה בבוץ של וייאט-נאם ונאלצה להימלט משם בחרפה, אחרי הרג והרס שמלוא היקפם מתברר רק עתה, כך החלה העוצמה הצבאית של ברית-המועצות לשקוע בעמקים הנידחים של ארץ-ההרים הפראית. אך בעוד שמול האמריקאים בוויאט-נאם עמדו לוחמים שנשאו בליבם את הקנאות הקומוניסטית, עמדה מול הסובייטים באפגניסטאן הקנאות הדתית המוסלמית. חרבי-האיסלאם המתהפכת יכלה לטנקים שה צבא-היבשה האדיר ביום בעוקב.

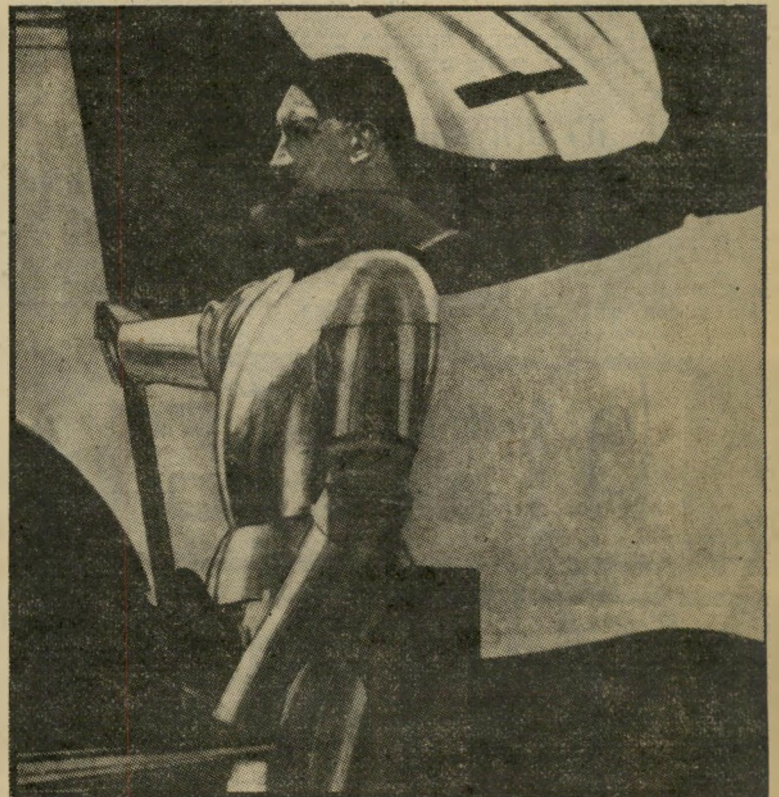
בפאקיסטאן הסמוכה החליט הרוזן הצבאי המקומי, מוחמד זיא אליחק, להקים את המישטר המוסלמי האדוק ביותר בעולם — תוך הנהגת חוק דתי, שיפוט דתי, חינוך דתי ושלטון דתי, וביכלל זה כריתת ידי גנבים וסקילת נואפות.

אין תופעה זו מובלגת ליבשת אסיה. באירלנד הצפונית נמשכה מילחמת-אזרחים דתית, המזכירה את הגרושה שבמילחמת-הדת של אירופה מלפני 400 שנים. האליה הבריטי, שרעמת האימפריה נשרה ממנו, נשאר חסרי-ישע מול מרחץ-דמים זה.

כאיראן, באפגניסטאן, באירלנד ובכנען שוב הידהדה הקריאה הצלבנית: "אלוהים רוצה בזאת!"

הקוף העליון

יטב המזחות החילוניים של העולם המערבי ניסו להתמודד עם תופעה בלתי-הגיונית זו של עוצמת הדת, הפורצת מדי פעם מלב החברה האנושית כמו לאבה רותחת ממעמקי כדור-הארץ, בשעת התפרצותו של הרי-געש.

פולחן בלי אלוהים: אדולף היטלר בציור ואצי, כאביר גרמני

מה מקורותיה? ממה היא ניוונה? מניין בא לה בוחה האדיר? האתולוגים המודרניים, חוקרי ההתנהגות של החיות, חיפשו את התשובה במוצאו של האדם במישפחת הקופים. סוגים שונים של קופים חיים בחברה שיבטית, הנשלטת על-ידי דיקטטורים. שום היטלר או סטאלין אנושי לא הצליח מעולם לכונן בארצו שילטון אישי כה מוחלט כפי שהוא קיים בשבט של באבונים, שבו מקיים הקוף העליון מישטר של שילטון-יחיד טוטאלי.

אחרי שהקוף האנושי — "הקוף העירום" — ירד מן העצים והתרומם על רגליו האחוריות, נשארה טבועה בו הכמיהה לשליט מוחלט כזה, יודע-כל וכלי-כול, הדואג לשלום השבט, שופט ומעניש, הצועד בראש החיל ביום-פקודה. שיש להשתחות לפניו עד עפר, כפי שעושה הבאבון בהיפגשו במנהיגו.

מאחר שאין אף מישטר אנושי אחד המספק אמונה כה מוחלטת בשלום כשריזום, מחפש האדם — לדעת האתולוגים — את דמותו של המנהיג המוחלט בשמיים.

פסיכולוגים מחפשים את התשובה בכמיהת היצור האנושי לביטחון שהיה לו ברחם האם, או בלחותו של התינוק באב חזק ורחמן, מגן ואהב, שאפשר לסמוך

עליו בלי כל פיקפוק ועירעור, המספק את הביטחון המוחט. אחרי שהנער המתבגר מאבד את הביטחון המוחלט באב הגשמי, הוא רוצה לבטוח באב עליון, שאינו מזדקן ואינו לוקה במחלות, שהוא צודק, רחום וחזק.

יש סברות אחרות בלא-ספור להסברת כוחה של הדת. לכוזן משני תפת הדיעה כי זהו צורך אנושי עמוק, הנשאר חבוי בלב האדם גם כאשר נדמה לו שהשתחרר ממנו, והפורץ מדי פעם מחדש, בייחוד בעיתות שזי חדר ומשבר, התמוטטות חברתית והתפרקות תרבותית. השליש האחרון של המאה ה-20 הוא עידן כזה. האידיאולוגיות החילוניות נחלשו. החישובים החברתיים מתרופפים גם בפלג הליברלי וגם בפלג הקומוניסטי של התרבות המערבית. גוברת והולכת תחושה של חוסר-אונים מול פני תופעות של התרבות פנימית וחיצונית.

אמצעות שדמות, נושא האדם שוב את עינו השמימה, כדי למצוא שם ישועה לחוליו.

התפרצות איראציונלית זו מסוכנת שיבעתיים, כאשר היא מתחברת עם יצרים לאומניים. כאשר אומה מודרנית מחליטה להיות שוב לשובט של באבונים, והכמיהה למנהיג-עליון שמימי מתחברת לאנוכיות שיבטית בלתי-מרוסנת — שיבטיזאציה עור, עס-אדונים, גזע עליון ועם נבחר — נוצרת מוגיה בעלת כוח-הרס נדיר. עוצמתה עולה על זו של כל פצצה גרעינית.

מלך בשד ודם

הלאומנות שלוחת-הרסן, המבקשת בשם "עם אדונים" לדרוס עמים אחרים, יכולה להתפרץ גם בלי מניעים דתיים. הרבע השני של המאה ה-20 עמד בסימן הפאשיזם, שהיה אנושי-דתי במהותו, ושביקש להחליף את האמונה המיפטיית הדתית באמונה מיפטיית לאומנית-פגנית.

הסמל שהעניק את שמו לתופעה כולה — ה"פאסקס", גרזן המוקף בצרור של זרדים, סמל השילטון על חיים ומוות, שנישא על-ידי המלווים של איש-שילטון ברומא העתיקה — נלקח ממישטר אלילי. סימלה של התנועה הפאשיסטית הקרי-

אלוהים עוזר ללאום: האי-את-אללה חזמיני *

צונית ביותר — צלב-הקסס הנאצי — היה בימי-קדם סמל השמש בתרבויות פגניות רבות.

הדיקטטור הפאשיסטי, שליט של בשר-ודם, שגילם את עליונות הלאום או הגזע, דחק מעולם-המושגים הפאשיסטי את אלוהים, השליט הטמירי. כאשר כתב אלפרד ריונברג, האידיאולוג של אדולף היטלר, על "המיתוס של המאה ה-20", הוא התכוון למיסטיקה גזענית, פגנית, אנוטי-דתית.

לעומת זאת, המיסטיקה הלאומנית-הדתית, המרימה את ראשה ברבע האחרון של המאה ה-20, אינה חוזרת אל העולם הפגני. היא מהווה רשאה אל תקופה אחרת, כמו הפאשיזם, היא פונה עורף לעולם המודרני. אך שורשיה נעו ציים בעידן דתי.

נושאי-הצלב, שיצא לדרך כדי לשחרר את קבר המשיח, לא ראה את עצמו כאביר צרפתי, אנגלי או גרמני, והותו העיקרית, המכרעת, היתה דתית. מולדתו היתה מולדת "הנצרות". לאומו היה הלאום הנוצרי בתור שכונה. היתו "פראנקי" או "טבטוני", בן ונציה או וינה, היה מישגי, לעומת עובדת היותו נוצרי. עברו מאות שנים עד שהתגבשו הלאומים החדשים, שתודעתם העצמית הבלתי-סובלנית דחקה את התודעה הדתית הצידה.

כך מתה ההגדרה הדתית של הלאום, שהיתה קיימת עד סוף ימי-הביניים. זו לא נולדה באירופה, אלא באה אליה מן המזרח. היא היתה סימן-היכר העיקרי של התרבות שקמה במערב-אסיה ובדרום-אירופה. כאשר פטטה התרבות היוונית במרחב האדיר הזה, בעיקבות כיבושיו של אלכסנדר מוקדון, יכבר היה זה דפוס תרבותי מגובש. בתרבות זו, ההשתייכות של הפרט היתה לעדתו התרבותית-דתית, וזו היתה חשובה לאין ערוך מהשתייכותו המקומית. ה"מוי-דת" לא היתה ארצית, בעדת גבולות ברורים, אלא רוחנית, רעיונית. "יווני" לא היה מי שגולד ביוון, אלא מי ש"החיון" וקיבל על עצמו את התרבות ההלנית. "יווני" בקיסריה היה קרוב הרבה יותר ליווני באתונה או באלכסנדריה מאשר לשכנו היהודי או הנוצרי.

במשך יותר מאלף שנים שלטו הדפוסים של מישטר זה בעולם. מאיראן ועד מארוקו, מסודאן עד צפון אירופה. הקיסרות הביזנטית לא היתה מחולקת לפי ארצות, אלא לפי עדות. כשכל עדה נהנית מאוטונומיה מישפטית ותרבותית וחולשת על חיי הפרט והכלל בה, הממלכה הערבית, ואחריה הממלכה העות'מאנית, ירשו מישטר זה ושימרו אותו עד המאה ה-20. ה"מילה" (האומה העדתית) נהנתה בממלכת התורכים משילטון-עצמי מלא. בן ה"מילה" האחת לא יכול היה לשאת אשה מבנות

* בקאריקטורה המתארת את הדוב הרוסי, שפלש לאפגניסטאן, שולח חוסמו לעבר איראן, בעוד חזמיני תוקע סיכות ברמות האמריקאיות.